

EVA CHRISTINA HORWITZ:

Svensk export 1977

Exportökningen kommer trots allt att kunna bli större under 1977 än under fjolåret, konstaterar pol mag Eva Christina Horwitz på Sveriges Industriförbunds ekonomisk-politiska avdelning. Hon analyserar Sveriges beroende av konjunkturen i övriga länder, exportens struktur och de svårigheter som den svenska exportindustrin har att brottas med. Efter 1974 har lönekostnaderna ökat mycket snabbare i Sverige än i övriga industriländer, vilket hindrar oss att taga full del av det internationella efterfrågeuppsvinget.

Faktorer att ta hänsyn till vid en bedömning av utvecklingen av Sveriges export under 1977 är styrkan och strukturen av den internationella konjunkturuppgången, fördröjningsmönstret mellan en internationell efterfrågeökning och exportefterfrågan på svenska produkter och slutligen inte minst den svenska industrins nuvarande och kommande konkurrenssituation.

Det internationella konjunkturuppsving, som började vid halvårsskiftet 1975, blev i inledningsfasen betydligt kraftigare än väntat. För drygt ett år sedan talade man fortfarande om det kommande uppsvinget som till en början skulle utmärkas av en förhållandevis svag produktionsökning. I själva verket blev tillväxttakten inom OECD-länderna mycket kraftig redan mot slutet av 1975 och första kvartalet 1976, något som inte framstod riktigt klart förrän mot sommaren 1976.

Diskussionen om det internationella läget har därefter rört omfattningen av den avmattning, som först uppfattades som en naturlig och välkommen följd av de höga ökningstakter som noterades under början av året. Mot slutet av 1976 såg det dock ut som om avmattningen blivit långvarigare än väntat även för dem som pläderat för en moderat tillväxt under de närmaste åren med hänsyn till inflationsrisken.

Återhämtningen efter recessionen har således skett efter ett mönster som något avviker från tidigare erfarenheter. Enligt ett normalt förlopp skulle lageromslaget och konsumtionsökningen följas av en tilltagande investeringsaktivitet, som i tiden borde ha inträffat mot slutet av år 1976. Nu fick vi en stark men rätt ensidigt inriktad konsum-

tionsuppgång och en viss – av inflationsförväntningar uppblåst – lagerökning i företagssektorn under början av samma år och fortsatt svag investeringsutveckling. Sedan lageruppbyggnadstendensen avstannat i takt med dämpade inflationstal och tidigare uppskjutna konsumtionsplaner realiserats, har utvecklingen kommit in i ett skede med otillfredsställande tillväxt. Mot slutet av 1976 yrkar därför OECD på ytterligare stimulansåtgärder i de länder, vilkas utrikesbalans är sådan att den inte utgör något hinder.

Jag är benägen att tro att den bild OECD nu målar upp är väl dystert. Den volymökning på 10 procent för svensk export, som man räknade med i Industriförbundets höst-rapport, baserades på antagandet att avmattningen i OECD-ländernas produktionsökningstakt, som registrerats under sommaren och hösten 1976, är temporär och att den kommer att avlösas av ett förnyat uppsving under loppet av 1977. I princip vidhölls denna uppfattning mot slutet av 1976, även om det finns anledning att se något försiktigare på exporttillväxten under 1977.

Det finns däremot ingen anledning att, trots de många dystra rapporterna som in-flutit under hösten, tro att det internationella konjunkturuppsvinget skulle ha brutits i förtid. Vad som fortfarande kan betraktas som oroande är skillnaden mellan export- och importförväntningarna i de flesta länder. För de flesta länder gäller att de 1977 väntar sig betydligt kraftigare ökning för exporten än för importen. En sådan utveckling är naturligtvis fullt möjlig för ett enskilt land eller en mindre grupp av länder. För

OECD-området som helhet är det praktiskt taget en omöjlighet. Om man således gör en prognos för handelns tillväxt under 1977 baserad på samtliga länders importförväntningar, kommer man fram till en siffra som ligger drygt ett par procentenheter under de samlade exportförväntningarna. Bedömningen av exportutsikterna 1977 grundas på att det i denna kalkyl är importutvecklingen som underskattats.

Den svenska exportens struktur

För att bedöma tillväxtpotentialerna för svensk export i detta skede av den internationella konjunkturutvecklingen måste man ta hänsyn till den svenska exportens struktur. För att ge en överblick över exportens sammansättning har jag här gjort en fördelning av totalexporten efter användningsområde.

Totalt exportvärde 1975–76 fördelat på användningsområden:

	Mdr kr 1975	Andel 1975 %	Föränd- ring 1976 % (3:kv)
Råvaror	18.4	26	8
Insatsvaror	11.5	16	12
Investeringsvaror	26.5	37	18
Byggmaterial	3.1	4	1
Konsumentvaror	12.3	17	0

En ökad efterfrågan på råvaror och insatsvaror sker normalt tidigt i konjunkturförloppet i samband med lageromslag och begyn-

ande produktionsökning. Först senare i konjunkturförloppet ökar efterfrågan på investeringsvaror.

Även i den nuvarande konjunkturcykeln har efterfrågan på svensk export skett i huvudsak enligt det etablerade mönstret. I konjunkturuppgångens inledningsfas ökade således exporten av insatsvaror tidigt. Där emot har ökningen av råvaruefterfrågan i hög grad gått svensk industri förbi.

Som helhet kan man påstå att exportutvecklingen 1976 av rå- och insatsvaror borde ha utvecklats mer gynnsamt i konjunkturuppsvingets inledningsskede. Utvecklingen för investeringsvaruexporten ligger mer i linje med den internationella utvecklingen. Uppgången på investeringsvarusidan visar en fördröjning även internationellt, och därför har en ökning inte varit att vänta. Först mot mitten av 1977 kan man räkna med att en investeringsuppgång får större kraft, som senare kan komma att påverka den svenska exporten.

När totalexporten fördelas på marknader, framstår än tydligare vårt beroende av investeringsverksamheten i omvärlden. Till våra nordiska grannländer, som tar över en fjärdedel av svensk export, exporterar vi i huvudsak avancerade produkter. Investeringsvaror, konsumentprodukter och hushållskapitalvaror svarar för två tredjedelar av total export till dessa länder. Till övriga Västeuropa sänder vi i högre grad oförädlade produkter. Råvaror och insatsvaror svarar för två tredjedelar av denna export. Till övriga delar av världen är det återigen mer avancerade produkter som exporteras, huvudsakligen investeringsvaror.

Avvikelser gentemot omvärlden

En relativt sett svagare utveckling för svensk export under konjunkturuppsvingets inledningsfas beror inte endast på att den svenska industrin förlorat i konkurrenskraft. Den hör till det normala mönstret då svensk exportutveckling släpar efter den internationella efterfrågeökningen med en fördröjning på 1/2 till 1 år, beroende på att många av våra betydelsefulla marknader i sin tur beror av utvecklingen i de större länderna.

Att det temporärt sker avvikelser mellan den internationella utvecklingen och svensk exportefterfrågan hör således till mönstret. Men under 1974-75 års kraftiga internationella recession har utvecklingen i den svenska ekonomin avvikit markant även i andra avseenden. Genom att uppvisa en stigande sysselsättning och kraftigt ökade reallöner har vi skiljt oss från den internationella bilden. Vi har haft ett högre efterfrågeläge i Sverige jämfört med omvärlden vilket också tenderar att dämpa exportansträngningarna.

Under en kortare period är det fullt möjligt att på detta sätt gå mot tendenserna i omvärlden. På lite längre sikt är vi emellertid tvingade att anpassa oss. 1976 och 1977 är således anpassningsår. Då växer den svenska ekonomin endast långsamt trots en fortsatt återhämtning internationellt. Upprätthållen sysselsättning i industrin och kraftigt bortfall i slutlig efterfrågan gjorde att vi 1975-76 fick en kraftig lagerökning i motsats till utvecklingen i andra länder. Avvecklingen av de rekordstora lagren medför att produktionsökningen blir begränsad, även om den internationella efterfrågan ökar kraftigt.

Konkurrensläget

Den oro beträffande utvecklingen för svensk export som blivit allt starkare mot slutet av 1976 beror inte endast på den något kraftigare avmattning i den internationella tillväxten som skedde under loppet av 1976 utan är självklart en följd av utvecklingen i det svenska kostnadsläget jämfört med omvärlden. Det är uppenbart att konkurrenskraften försämrats under 1975-76 och att den utvecklingen inte kan komma att korrigeras under loppet av 1977.

Under tioårsperioden fram till 1975 skedde en utjämning av kostnadsläget mellan länderna. Ökningen i kostnader per arbetstimme inom industrin var to m något högre i Västeuropa än i Sverige. Samtidigt var arbetskostnadsökningen mycket lägre i USA jämfört med läget i Europa. 1965 låg de amerikanska timkostnaderna nära 70 procent över de svenska. 1974 låg de ett par procentenheter under de svenska när hänsyn tagits till dollarns fall.

Den ur svensk synpunkt positiva utvecklingen bröts således 1974. I stort sett försvann hela den relativa konkurrenskraftsförbättring som uppnåtts under början av 70-talet. 1976 kan man räkna med att löneläget i Sverige låg 25 procent över USA och en del västeuropeiska industriländer bla övriga nordiska länder. Det ligger drygt 30 procent över nivån i Tyskland och är mer än dubbelt så högt som i Storbritannien och Japan.

Att i någon mån återställa dessa kostnadsrelationer är naturligtvis en förutsättning för att vår export fullt ut skall kunna ta del av det internationella efterfrågeuppsvinget. Konkurrenskraftsfrågan är emellertid inte

uteslutande, kanske inte ens i första hand, en fråga för exportindustrin. Att förändringar i det relativa kostnadsläget också drabbar de företag som verkar på hemmamarknaden skall man inte bortse från i konkurrenskraftssammanhang.

Den totala arbetskraftskostnaden per arbetad timme 1976 (inkl indirekta lönekostnader) inom tillverkningsindustrin låg i Sverige på 37.00 kr, i övriga Norden på 29.30 kr. Siffrorna, i svenska kronor, låg i Västtyskland på 27.90, i Storbritannien på 14.70, i USA på 29.60 och i Japan på 16.60.

Exportutsikterna 1977

Mot bakgrund av ett fortsatt internationellt konjunkturuppsving kan vi räkna med en exportökning 1977 som blir kraftigare än under 1976. Uppgången kommer att fortsätta, och den svenska exportökningen under 1977 kommer att baseras på ökade leveranser av rå- och insatsvaror som nu sker med en större tidsfördröjning än tidigare. Under senare delen av året bör det även ske ett omslag i verkstadsindustrins exportefterfrågan.

Företagens förväntningar rörande exporttillväxten 1977, som de redovisas i enkäter, tyder inte på någon utpräglad pessimism beträffande exportutsikterna. Efter nedrevideringar av exporttillväxten 1976 under loppet av detta år har prognoserna för 1977 behållits förvånansvärt opåverkade. Enligt en enkät mot slutet av 1975 skulle 1977 års exportvärde ligga 18 procent över 1976: en icke obetydlig tillväxt för en industri vars konkurrenskraft så påtagligt försämrats.